

”נכון” ו”מה”:

קידוד ניתנות ומפתיעות כסיוע בתהליך המסר

1. מבוא

אחת משאלות המפתח המעסיקות כיום בלשנים בתחום חקר השיח נוגעת למהות המידע המקודד באמצעים מורפולוגיים, פונולוגיים, הנגנתיים, לקסיקליים ותחביריים.¹ התפיסה התאורטית העומדת בבסיס עיונים מסוג זה היא, שנוסף לתכנים סמנטיים מובהקים מסומנות בייצוגים הלשוניים השונים הנחיות מפורשות לדרך פענוח המסר. כך, למשל, נוכל להבחין בהוראות לקיטוע יחידת מסר לתתי-יחידות הקשורות ליחידה-האם והאחת לרעותה ביחסים מבניים מגוונים.² ההיגיון העומד בבסיס הצורך בסימון מפורש של הוראות הפענוח השונות מונחה על ידי שיקולים הנוגעים לסיוע בתהליך המסר (information processing). מימושים לקסיקליים של הוראות מסוג זה קרויים סמני שיח (discourse markers). במאמר זה אבחן שני ערכים מילוניים המשמשים כסמני שיח – נכון, מה – ואבקש לאפיין את ייחודם כמקודדי מידת הניתנות והמפתיעות של פיסת מידע בהתאמה. אפתח בסקירה קצרצרה של מושגי היסוד שישמשו אותי בחקר תכונות סמני השיח הנדונים.

2. רקע תאורטי

2.1 משמעות פרוצדורלית

כדי לאפיין את מהות החומר המקודד בערכים מילוניים טבעה בלקמור (1987), 1992, 1996), במסגרת תאוריית הרלוונטיות של ספרבר ווילסון (1986/1995), אבחנה בין שני סוגי משמעות: משמעות קונצפטואלית-פרופוזיציונית (conceptual meaning) ומשמעות פרוצדורלית (procedural meaning). בקצרה, המשמעות

1. גרסה קודמת של המאמר הוקראה בכנס “השפה העברית ודרכי הוראתה” שנערך באוניברסיטה העברית בירושלים ב-23–24 ביוני 2002.
2. ניתוח מעניין של יחסים מבניים בין תתי-יחידות מסר מצוי, בין היתר, במחקרה של פולני (1988) ושל גרוס וסידנר (1986). אשר להוראות קיטוע מילוניות ראה שלוש 1998, המנתחת את סמן השיח בקיצור בעברית.

הקונצפטואלית של ערך מילוני היא זו המזוהה באופן מסורתי עם הסמנטיקה, כלומר היא תורמת למשמעות הלוגית של המבע שהוא מצוי בו ומשפיעה על ערך האמת שלו. לעומת זאת המשמעות הפרוצדורלית של רכיב לשוני אינה משפיעה על ערך האמת של המבע ואינה תורמת למשמעות הלוגית (הפרופוזיציונית) שלו, אלא היא מורה על אופן הפירוש של המבע כולו או של רכיבים מסוימים בו. זו יכולה להיות הוראה הנוגעת לאופן חיפוש ההקשר או להגבלת ההקשר המתאים לפענוח המסר. סמני שיח הם ערכים מילוניים בעלי תכונות פרוצדורליות. תכונתם הפורמלית המובהקת ביותר של סמני השיח היא האופי החוץ-משפטי שלהם: אין הם חלק אינטגרלי של המשפט, ולפיכך הם אינם מגלמים תכונות דקדוקיות החלות על יתר הרכיבים בעלי התפקיד הדקדוקי המוגדר במשפט. כך אין הם מותאמים במין ובמספר לרכיב כל שהוא במשפט, אין הם נמצאים בטווח ההשפעה של השלילה או השאלה, ואין יכולים לחול עליהם חוקי המיקוד הסמנטי (כמו במשפטים מבוקעים למשל). ההבדל בין אפשרויות ההתאמה במשפטים שלהלן ידגים היטב את השימוש הקונצפטואלי (1) לעומת השימוש הפרוצדורלי, כסמן שיח (2).³

א1. זה סיפור פשוט.

ב1. זו עלילה פשוטה.

2. פשוט (*פשוטה) רציתי לדעת אם אתה חוזר לארוחת הצהריים.

במאמר זה אשתמש באבחנה זו כדי לדון במשמעותם הפרוצדורלית של הערכים נכון ומה.

2.2 ניתנות

החלוקה לרכיבים נתונים או ידועים במבע לעומת אלו המייצגים חידוש אינפורמטיבי קנתה לה ביסוס במסגרת התאוריות הפְּרָגְמָטיות של תמה ורמה.⁴ קידוד הניתנות והחידוש האינפורמטיביים נעשה בלשונות רבות באמצעות התחביר, כך שסדר המילים נערך מן הנתון הרקעי אל החדש החזיתי. ברוב המקרים מוצגת החלוקה לתמה ורמה כדיכוטומית, ואולם יש חוקרים המציעים שלמעשה לפנינו גם רכיבי ביניים לא ישנים ולא חדשים, מין "רכיבי מעבר", כלומר קיים מודל אינפורמטיבי מדרגי.⁵

3. סקירה חלקית של הגישות השונות לניתוח סמני שיח ולאפיונם התחבירי החוץ-משפטי מצויה אצל יוקר וזיו 1998. להדגמה מפורטת יותר של הבדלי התכונות בין שני סוגי ערכים אלה ראה זיו 2001.

4. אף שהאפיון של תמה כולל בתוכו אצל חלק מן החוקרים גם את מושג ה־aboutness ("אודותיות"), נייעור כאן באותו חלק מן האפיון המתייחס להיבט הרקעי, ידוע, נתון, ישן. (מינוח זה משמש בערבוביה בספרות הרלוונטית).

5. דנש (1974) מביא אסופת מאמרים הדנה, בין היתר, בהיבטים הקשורים לשאלה זו.

בספרות נדונו קידודים מורפולוגיים ולקסיקליים של ניתנותן של ישויות אשר הדובר סבור שקיומן מצוי בתודעת הנמען עוד לפני אזכורן המפורש במבע הנדון. כך נותחו התחילית העברית "ה' הידיעה", הערך המילוני האנגלי the וערכים כמו le/la בצרפתית במונחים של הוראה לפענוח שמהותה היא בפרפרזה כללית: "הערך הנזכר אינו מייצג ישות חדשה, אלא הוא בר שליפה ממאגר הידע של הנמען". אריאל (1990) סוקרת התגלמויות צורניות שונות של צירופים שמניים כהשתקפות של מידת הניתנות שהיא מקשרת למקום אחסון המידע הרלוונטי בזיכרון הנמען ולמנגנון השליפה ממנו. כך מהירות שליפתם של רכיבי מידע מן הזיכרון היא פועל יוצא של מקום אחסון, ומכאן שרכיב יהיה שליף במהירות גבוהה יותר, או, במונחי אריאל, "נגיש יותר", כשהוא מאוחסן בזיכרון קצר המועד ושליף במהירות קטנה יותר, או "נגיש פחות", ככל שמקום אחסונו קרוב יותר לזיכרון לטווח ארוך. להלן אשתמש במושגי אחסון ושליפת המידע הקשורים למאגר הידע בזיכרון הנמען.⁶

בלשון מקודדות באורח תחבירי ומילוני גם קדם-הנחות. קידוד תחבירי מצוי, למשל, בדגמי "משפט מבוקע" (משפט cleft) ובדגמי משפט "מבוקע לכאורה" (pseudo-cleft) בדוגמאות 3, 4 להלן בהתאמה:

3. זה חיים שסיפר לנו על התאונה.

4. מה שרציתי להבהיר כרגע הוא מעמד סמני השיח בזיכרון קצר המועד.

במשפטים מבוקעים (כמו 3) קדם-מניחים קיום של ישות או מצב דברים מסוים בחלק המשועבד, ואילו בחלק העיקרי במשפט מוסיפים פרט חדש. ובמפורש ב-3 קדם-ההנחה (הנתונה או המוסקת בהקשר) היא: מישוהו סיפר לנו על התאונה. זיהויו של המספר – חיים – הוא החידוש שבמבע; כלומר מי שסיפר לנו על התאונה היה חיים. גם במשפטים מבוקעים לכאורה (כמו 4) המידע הקדם-מונח מצוי בחלק המשועבד תחבירית. כאן הדובר אמר להבהיר נקודה מסוימת בשלב זה, ובחלק העיקרי מופיע המידע החדש, תוכן מושא ההבהרה. (ההקשר הטבעי ביותר למשפט 4 הוא הרצאה שבה צפוי שבכל נקודת זמן יבקש המרצה להבהיר נושא מסוים.) ההנחה המקובלת בספרות הבלשנית הייתה, כי שני סוגי המשפטים הללו קדם-

6. ראה אריאל (1990) לסקירה מקיפה של המתאם בין קידוד למנגנון שליפה ממאגר הידע בזיכרון. אריאל מביאה עדות לכך שהקידוד אינו עומד ביחס איזומורפי למקור הניתנות, אך מזכירה את היחס בין מקור הניתנות ומקום אחסון המידע בזיכרון. כך, למשל, כשהמקור הוא טקסטואלי, בעיקר במקרים אנפוריים, שבהם מרפררים צירופים שמניים לתקריות מקבילות במבעים השכנים, מאוחסנים ייצוגי הישויות בזיכרון קצר המועד ולפיכך שליפים באופן מדי; ואילו במקרים שבהם קיימת הישות בתודעת הנמען על בסיס חוץ-לשוני "אנציקלופדי" (תלוי זמן, מקום ותרבות, בין היתר) היא מאוחסנת בזיכרון לטווח ארוך, ומכאן שמנגנון השליפה ממושך יותר.

מניחים פיסות מידע בצורה שווה. ואולם פרינס (1978) הראתה, כי קיימים הבדלים בין סוגי הניתנות מבחינת מעמד קדם-ההנחות שבהם. במשפטים המבוקעים לכאורה מעמד החומר הקדם-מונח הוא כשל חומר בעל נגישות גבוהה במיוחד, כזה שהדובר מעריך שהוא מצוי בתודעת הנמען באותה נקודת זמן בשיח. ואילו בדגם המשפט המבוקע הראתה פרינס כי קיימים שני מצבים: במצב הראשון על פי שיפוטו של המוען החומר אמנם "נתון" לנמען (או יכול להיות מוסק על ידו על סמך ידע נתון), אך הוא אינו מצוי בתודעתו באותה נקודת זמן בשיח ולפיכך אין הוא נגיש מידית, ויש להעלותו לחזית התודעה. במצב השני נראה שפיסת המידע הרלוונטית עשויה להיות ידועה באופן פומבי (כמו זהות בירתה של מדינה), אך על פי שיפוטו של המוען אין היא ידועה לנמען. ובמונחי נגישות, החומר הוא בעל נגישות נמוכה ביותר לנמען, כיון שהוא אינו מצוי בזיכרונו כלל.

קידוד מילוני של קדם-הנחה נדון בספרות הכלשנית בהרחבה בשנות השבעים בעיונים בנושאי פעלים "פקטיביים" (factives), כמו במאמרם החלוצי של קיפרסקי וקיפרסקי (1970). כך, למשל, הפועל התחרט קדם-מניח את אמתו של מצב הדברים המתואר בחלק המשועבד תחבירית כמו בדוגמה 5א להלן. ואולם שלא כמו בפעלים אחרים שלילת הפועל הפקטיבי (כמו ב-5ב) עדיין משמרת את תכונת קדם-ההנחה, ומכאן פגיעת אבנר באחותו נתפסת כנכונה גם ב-5ב.

5א. אבנר התחרט על כך שפגע באחותו.

5ב. אבנר לא התחרט על כך שפגע באחותו.

גם במקרה שהפועל הפקטיבי מצוי בטווח הסמנטי של השאלה (scope of the question) נשמרת אמתות קדם-ההנחה. ולענייננו, במאמר זה אדון בקידוד לקסיקלי של פיסות מידע נתון וחדש או מפתיע באמצעות תפקודם הפרוצדורלי של סמני השיח נכון ומה בהתאמה.

3. "נכון" ו"מה" כסמני שיח

נתבונן עתה בדוגמאות שבהן מתפקדים נכון ומה כסמני שיח:
נכון:

(6) אפשר לומר על שקספיר שהוא המשורר המתורגם ביותר לעברית לדורותיה... מה פשר ההעדפה הגורפת הזאת? ספר הסונטות של שקספיר הוא בהחלט אחת מפסגות הבארוק בשירה האנגלית, אך לא הפסגה היחידה. ג'ון דאן, בן דורו הצעיר ממנו בשמונה שנים בלבד, גם הוא הגיע להשגים מופלאים, אך אצלנו תורגם מעט מאוד. נכון, ספר הסונטות של שקספיר הוכיח כושר הישרדות נדיר והשפיע על דורות רבים של קוראי

אנגלית, אך האומנם הוא הפסגה הבלתי מעורערת של השירה הלירית העולמית? (מאיר ויזלטיר, "ברדולטרי וצרות אחרות", הארץ ספרים, גיליון 462, 2.1.2002, עמ' 1).

מה:

(7) "על דאטפת אטיפוך וסוף מטיפיך יטופון" מה, הפסוק הזה לא נמחק לי מהזכרון (י' בן נר, עיר מקלט, תל אביב 2000, עמ' 113).

(המאמר המצוטט לקוח ממסכת אבות ב, ו, ובו הלל פונה לגולגולת הצפה על פני המים. על פי אחד הפירושים נאמר בו: על שהצפת [טיבעת] הציפוך, וסוף מציפייך יצופו. כלומר: כל חוטא יבוא על עונשו).

(8) מדובר על שאול המספר לאסתי גיסתו (אשת אחיו מיכה) על החופשה השנתית שאשתו, אלישבע, לוקחת לבד: וריהב את עצמו להפגין בפני אסתי עד כמה הוא מסכים עם אלישבע בכל לב, וכמה מובן לו הצורך שלה להיות לבדה כמה ימים בשנה, ובכך כאילו קבע איזה יתרון מוסרי, מידרג של התפתחות נפשית ונאורות ביחס למיכה, ולהוריו, ולכל שבט הקראוסים, כי עדיין, בכל מה שעשה וחשב, בדברים הגדולים והקטנים ביותר, לא הפסיק להתכתש איתם בינו לבינו ולהתגרות איתם בכל דרך אפשרית, מה, הוסיף ברחבות, לך לא בא לפעמים להיות לבד? רק את, בלי מיכה והילדים? (דויד גרוסמן, "אטרופ", בגוף אני מבינה, תל-אביב 2002, עמ' 43).

התבוננות מעמיקה בתפקודם של הערכים המילוניים נכון ומה בהקשרים הללו מגלה, שאכן הם מגלמים תכונות פרוצדורליות בציינם את "מידת הניתנות" של המידע שהם משרשרים לשיח. השימוש במונח מידת ניתנות אינו מקרי. הוא מגלם גישה מדרגית לניתנות, כשבקצה האחד ניתנות מינימלית, כלומר חידוש גמור, ובשני ניתנות מקסימלית, דהיינו חומר "ישן".⁷ על פי תפיסה מדרגית זו יציין נכון מידת ניתנות גבוהה, כלומר החומר שיסמן יהיה נגיש (ויימצא, קרוב לוודאי, בזיכרון קצר המועד), ואילו מה יסמן חומר מפתיע, כלומר על פי מדרג הניתנות חומר בעל ניתנות נמוכה, ומכאן, קרוב לוודאי, נגיש פחות. ניגש עתה לאפיון מפורט יותר של סמני השיח נכון ומה.

7. פרינס (1981) הציעה מדרג לגבי ניתנותן או מה שהיא מכנה "מוכרותן" (familiarity) של ישויות. היישום הנוכחי לגבי פיסות מידע הוא הרחבת המושג של פרינס. יישום מסוג דומה של מדרג המוכרות מצוי גם אצל וירטנן (1992), בהקשר של פיסות המידע הכלולות בתיאורי זמן ומקום.

לבנת (1994) עוסקת בתיאורי המשפט המוסגרים בעברית החדשה ומתארת את התכונות של מה שהיא מכנה "תיאור המשפט" נכון באופן הזה: "מחד חיזוק ערך האמת של הטענה, ומאידך משמעות של ויתור כשהסתייגות באה מיד אחר כך... שימוש זה בנכון הוא בבחינת 'הקדמת רפואה למכה': הדובר מסכים מראש עם טענה שבן שיחו עשוי לטעון, ומשיב עליה מיד. הוא עשוי לכוון לטענה שנטענה קודם בטקסט או שיכולה היתה להיטען, או שהיא משתמעת מן ההקשר" (שם, עמ' 115).

ניתן לעגן את התובנה שמנסחת לבנת בהיבט כללי יותר, המייחס לערך נכון מעמד של סמן שיח בעל משמעות פרוצדורלית של הוראה לפענוח. על פי גישה זו סמן השיח נכון מציין את מעמדה של פיסת מידע מבחינת מידועותה או ניתנותה, וככזה הוא מסייע בתהליך המסר. כלומר, הדובר מציין שידוע לו כי הנמען עשוי לדעת על העובדות המוזכרות או להסיקן על סמך פיסת מידע נתון אחר. ובפרפרזה משהו מעין "אני/המוען יודע שאתה/הנמען יודע", אולם, למרות ההשתמעויות הפרוטנציאליות מן הידע הנתון, המוען מבקש לתקן או להוסיף מידע כדי לעדכן את הידוע לנמען. ובניסוח סכמטי יותר:

x נכון, אבל למרות זאת y (ויתור)⁸

ההיקש ההגייוני מעובדה מסוימת x מצטמצם

כאשר x לא תמיד מצוין במפורש בטקסט, אלא מבוסס על ידע מוקדם או מוסק.

כלומר, נכון משמש לציון מפורש של העובדה, שלמאגר הידע של הנמען נוסף רכיב חדש שאינו עולה בקנה אחד עם הידוע והצפוי עד כה, ולפיכך עשוי להיות קשה יותר לאחסון באותו מאגר.⁹

עד עתה בחנו את נכון כסמן שיח; נתבונן עתה בתפקודו של מה כסמן שיח. ובכן, מעיון בדוגמאות כמו 7, 8 לעיל נראה, כי מה מסמן את מידת המפתיעות או אי-הצפיות שביחידת מסר. על פי תפיסה זו במינוח מדרג הניתנות ידורג מה כמציין "ניתנות נמוכה", ובמונחי הנגישות הוא יהיה בעל נגישות נמוכה. בתוקף היותו חומר מפתיע קרוב לוודאי שהוא אינו נמצא במאגר הזיכרון כלל, ומכאן שאינו נגיש.

8. מעניין לציין שבשימושו המטה-לשוני מתפקד לא כמקבילה הרטורית של נכון. כסמן שיח הוא מקודד פיסת מידע כמוסקת ומציין חריגה ממנה או תיקון שלה (זיו 2003). לניתוח מקיף של תכונותיו המטה-לשוניות של no ראה הורן 1989.

9. ראוי להזכיר כאן את הצעתה של אריאל (1990) הנוגעת לקשר בין מידע נתון ובין תפיסת אותו מידע כנכון. אליבא דאריאל בעצם אחסונו של מידע במאגר הזיכרון ארוך הטווח יש משום ראיה לנכונותו (להערכת הנמען), שהרי אין לשער שמידע שגוי, או שאין עבורו סימוכין, ייתוסף על ידי הנמען למאגר המידע הכולל, שאם לא כן היה המאגר בלתי פונקציונלי, בהכילו כל סוג מידע בלא אבחנה.

בפרפרזה חופשית פְּרַה־תאורטית ניתן להביע את תוכנו כדלקמן: "למה אתה מתפלא? האם אין זה מתיישב עם משהו שאתה הנמען יודע/חושב/מאמין?" במונחי תהליך המסר נראה, שפיסת מידע בלתי צפויה במידה קיצונית עשויה להיתפס כבלתי אמינה וסותרת מידע המצוי (או עשוי להיות מצוי) במאגר הידע של הנמען. יש להניח כי פיסת מידע מסוג זה לא תהיה מועמדת מתאימה לאחסון באותו מאגר ידע. סביר, אם כן, שבמקרה שבו להערכת המוען עשוי הנמען לחשוב שקיימת סתירה בין המסר החדש ובין החומר הנתון במאגר הידע שלו ינסה הדובר להביא את הנמען לידי ההכרה כי למעשה עולים הדברים בקנה אחד וכי הסתירה היא רק לכאורה. כדי לשכנע את הנמען שהמידע החדש אינו בלתי סביר או בלתי מתקבל על הדעת, יקודד המוען את האפשרות ליישוב מה שנראה על פניו כסותר מידע קיים. זהו למעשה ציון לאמתותה של פיסת המידע או, כמו במקרה זה, ניסיון לומר: "אפילו אתה, הנמען, תכיר בעובדה שניתן ליישב את מה שאתה שומע עכשיו עם הידע שלך, אם רק תרחיב את טווח ההתייחסות שלך, ותסתמך על ידע המצוי באמתחתך, אך כרגע אינו מצוי בתודעתך (או אינו נגיש דיו)".

כך, למשל, בדוגמה 8, הלקוחה מספרו של דויד גרוסמן, ואשר בה מפגין שאול בפני אסתי "עד כמה הוא מסכים עם אלישבע [אשתו] בכל לב, וכמה מובן לו הצורך שלה להיות לבדה כמה ימים בשנה", נראה שזאת עובדה מתמיהה, בלתי צפויה, ולפיכך סבור שאול כי אסתי תתקשה ליישבה עם מאגר הידע שלה, האומר שנשים אינן נוטות לבלות ללא משפחתן ימים אחדים בשנה, ועל כן הוא ממשיך: "מה, הוסיף ברחבות, לך לא בא לפעמים להיות לבד? רק את, בלי מיכה והילדים?" ובמונחים שלנו שאול מנסה לעורר אצל אסתי שאלה בעניין מידת אי-הצפיות של המידע שהיא נחשפה לו זה עתה, ולהראות לה שזהו מידע מפתיע רק לכאורה, ולמעשה אין בו משום הפתעה, הוא מתאים פוטנציאלית גם למערך הציפיות של אסתי. כלומר, מה שנראה על פניו בלתי נגיש בעליל נעשה נגיש יותר באמצעות הסימון המפורש של אותה פיסת מידע כטעונה שידוד והערכה מחדש; האפשרות התאורטית קיימת גם אצל אסתי, אך היא אינה נגישה עתה.

סקירת תכונותיהם של סמני השיח נכון ומה עד כה העלתה, כי הם מקודדים מידע כנתון ומפתיע בהתאמה. ואולם הסתכלות מעמיקה יותר מגלה כי לשניהם מכנה משותף: תפקידם בשיח נובע מן העובדה, שלהערכת הדובר החומר החדש המשורשר לשיח עשוי לסתור חומר ידוע, צפוי או מוסק, והדובר מבקש לסמן במפורש כי ניתן ליישב את הסתירה. במקרה של נכון נעשה הדבר תוך ציון שלמרות מה שצפוי המצב הוא שונה, ואילו במקרה של מה ניתן להתגבר על מה שנראה כסתירה לכאורה באמצעות הרחבת טווח ההתייחסות לאפשרויות הלוגיות הרלוונטיות. נראה שלפנינו תמונת ראי: נכון מלווה את אזכור החומר הישן המוצג תחילה, והחריגה מופיעה בחומר החדש העוקב, ואילו מה מבקש להורות כי

אין בחומר החדש המוזכר תחילה משום סתירה, ומצייין כי ניתן ליישבו עם המידע האצור במאגר הידע של הנמען, המוזכר אחר כך. ניתן, אם כן, לקבוע כי נכון מצייין רמת ניתנות גבוהה של חומר, ואילו מה מצייין את ניתנותו של חומר אשר נגישותו נמוכה יחסית.

ניתן לצקת את התובנה בדבר תרומתם של סמני השיח נכון ומה לתהלוך המסר בשיח למונחים של יצירת רצף ולוגי ומניעת סתירות לכאורה. עיון ביסודות התאוריה הקואופרטיבית של גרייס (1975), שעל פיה מנוסחים העקרונות הפרגמטיים (החויף- לשוניים) המנחים פענוח מסר, מעיד שעקרון האמת (ומכאן, קרוב לוודאי, הימנעות מסתירות) הוא אחד מארבעת העקרונות העומדים בבסיסה. אף שהתאוריה הגרייסיאנית מנוסחת מנקודת מבט של שיתוף חברתי, שעל פיו הפענוח הנגזר מעקרון האמת הוא בעל חשיבות ביצירת אמון בין המשתתפים בשיח, ניתן לשער כי תכונה רטורית זו של ייצוג הטיעונים (ארגומנטציה) תשרת בו בזמן הן את הצורך החברתי הן את הצורך בתהלוך המסר (ללא סתירות). ייתכן אף שבבסיס העיקרון החברתי של אמינות עומד העיקרון הקוגניטיבי של תהלוך. כך הצו החברתי אינו אלא השתקפות של צורך קוגניטיבי בסיסי הנוגע ליעילות של תהלוך המסר ושל פענוחו, אחסונו ושליפתו.

קיצורים ביבליוגרפיים

- M. Ariel, *Accessing Noun-Phrase Antecedents*, London 1990 = 1990 אריאל
 D. Blakemore, *Semantic Constraints on Relevance*, Oxford = 1987 בלקמור
 1987
 D. Blakemore, *Understanding Utterances*, Oxford 1992 = 1992 בלקמור
 D. Blakemore, "Are Apposition Markers Discourse = 1996 בלקמור
 Markers?", *Journal of Linguistics* 32 (1996), pp. 325-347
 B. J. Grosz & C. L. Sidner, "Attentions, Intentions and = 1986 גרוס וסידנר
 the Structure of Discourse", *Computational Linguistics* 12 (1986), pp.
 175-204
 P. H. Grice, "Logic and Conversation", in P. Cole & J. L. = 1975 גרייס
 Morgan (eds.), *Syntax and Semantics, 3: Speech Acts*, New York 1975,
 pp. 41-58
 F. Daneš (ed.), *Papers on Functional Sentence Perspective*, = 1974 דנש
 Prague 1974
 L. R. Horn, *A Natural History of Negation*, Chicago & = 1989 הורן
 London 1989
 T. Virtanen, *Discourse Functions of Adverbial Placement in* = 1992 וירטנן

- English: Clause-Initial Adverbials of Time and Place in Narratives and Procedural Place Descriptions*, Åbo 1992
- זיו 2001 = 'זיו, "זה בכלל לא פשוט: סמני שיח בעברית מדוברת", בלשנות עברית 48 (2001), עמ' 17–29
- זיו 2003 = "Codification of Apparent Inconsistencies in Discourse: An Update Instruction", 8th *International Cognitive Linguistics Conference*, La Rioja, Spain 2003
- A. H. Jucker & Y. Ziv, "Discourse Markers: Introduction", in A. H. Jucker & Y. Ziv (eds.), *Discourse Markers: Descriptions and Theory*, Amsterdam 1998, pp. 1–12
- לבנת 1994 = 'לבנת, תיאורי המשפט המוסגרים בעברית החדשה, עבודת דוקטור, אוניברסיטת בראילן, רמת גן 1994
- D. Sperber & D. Wilson, *Relevance: Communication and Cognition*, Oxford 1995 (1986)
- L. Polanyi, "A Formal Model of the Structure of Discourse", *Journal of Pragmatics* 12 (1988), pp. 601–638
- E. F. Prince, "A Comparison of WH-cleft and *it*-cleft in Discourse", *Language* 54 (1978), pp. 883–906
- E. F. Prince, "Toward a Taxonomy of Given-new Information", in P. Cole (ed.), *Radical Pragmatics*, New York 1981, pp. 223–254
- P. Kiparsky & C. Kiparsky, "Fact", in M. Birwisch & K. Hiedolph (eds.), *Progress in Linguistics*, The Hague 1970, pp. 143–173
- S. Shloush, "A Unified Account of Hebrew *bekicur* 'in short': Relevance Theory and Discourse Structure Considerations", in A. H. Jucker & Y. Ziv (eds.), *Discourse Markers: Descriptions and Theory*, Amsterdam 1998, pp. 61–82